

Verslag bijeenkomst Platform Arbeid 15-9-2004

“Onderzoeksagenda 2005: door u bepaald”

Het Platform Arbeid is een medium van onderzoeksaanbieders en onderzoeksvragers op het gebied van arbeidsvraagstukken in de agrarische sector. Het belangrijkste uitgangspunt is dat de eindgebruikers, de klanten, de richting van het onderzoek bepalen, natuurlijk binnen de financiële en organisatorische randvoorwaarden. De gehouden bijeenkomst had tot doel toekomstige arbeidsknelpunten en uitdagingen op gebied van arbeid en ondernemerschap te signaleren op basis van algemene trends in de sector, en deze knelpunten en uitdagingen te vertalen naar (concrete) onderzoeksthema's en onderzoeksvragen. Daarnaast werden in een kennismarkt de resultaten en de stand van zaken van het lopende arbeidsonderzoek uiteengezet.

De bijeenkomst werd bezocht door 47 personen, waarvan 20 vertegenwoordigers vanuit de onderzoeksvragende partijen: VHG, LTO Groeiservice, Productschappen Tuinbouw en Zuivel, Ministeries van SZW en LNV, Expertisecentrum LNV, Stigas, LTO-Nederland, VPN, Interpolis NV, Brunschot-Van Summeren-Hagoort, Actor Sector Advies Bureau. De andere deelnemers waren kennisaanbieders. Slechts enkele primaire agrarische producenten waren aanwezig.

Plenair deel

Bedrijfsarts van Stigas, A. de Rooij, schetste aansprekende voorbeelden van de arbeidsomstandighedenproblematiek waarmee de primaire agrarische sector wordt geconfronteerd. Hij noemde o.a. het trekker rijden op taluds, veiligheidssituatie rond kinderen, klauwbekappen, kunstmatige inseminatie en blootstelling aan trillingen. Oplossingen voor deze problematiek kunnen vanuit onderzoek worden aangedragen.

Drie workshops

Vervolgens werden in drie workshops (open teelten, bedekte teelten, veehouderij), vanuit de door de onderzoeksprogrammaleiders geschetste belangrijke sectorontwikkelingen, de consequenties voor arbeid en de daaruit resulterende onderzoeksthema's en -richtingen geïdentificeerd en bediscussieerd. In dit verslag zijn alleen de resultaten van de workshop over arbeidsvraagstukken binnen de veehouderij opgenomen. De resultaten van de workshops over open en bedekte teelten kunt u lezen op www.groenkennisnet.nl/platformarbeid/

Evaluatie

Evaluatie van de workshops leert dat de trends, kansen en bedreigingen en uitdagingen goed aan bod zijn geweest. Echter, de vraag of en in welke mate de uitdagingen nieuwe kennis (dus: onderzoek) vereisen, is niet uitputtend besproken. Hieruit volgt dat ook de formulering van nieuwe onderzoeksthema's, logisch voortvloeiend uit de analyse van trends en kennis, momenteel onvoldoende is uitgewerkt. Wel zijn duidelijke handvaten geboden. Deze handvaten kunnen worden gebruikt in een vervolgdiscussie met agrarische ondernemers en werknemers die zelf tijdens deze bijeenkomst niet (of: te weinig) aanwezig waren.

Reflectie:

- De drie workshops hebben een grote hoeveelheid aan ideeën en onderzoeksrichtingen op relatief hoog abstractieniveau opgeleverd. Vervolgstap zal dan ook zijn deze ideeën te toetsen aan de primaire ondernemers en werknemers. Voor dit doel zullen de bestaande Klankbordgroepen van het lopende Arbo-convenant worden gebruikt. Het doel is om de

- geleverde prestatie te concretiseren en dichter bij de ondernemer en werknemer te brengen. Initiatief voor deze actie wordt genomen door de coördinator van het Platform Arbeid.
- De bijeenkomst leverde veel vragen op rond de thema's ondernemerschap en psychische belasting. Met betrekking tot het ondernemerschap zullen de vragen onder de aandacht gebracht worden bij de bestaande onderzoeksprogramma's 433 ("Ondernemerschap") en 400 ("Systeeminnovaties"). De problematiek rond psychische belasting valt nadrukkelijk binnen het Arbo-convenant en zal bij de BBC en Klankbordgroepen worden bediscussieerd.
 - Binnen alle teelten is een duidelijke oproep geplaatst de arbeidsaspecten integraal mee te nemen bij de ontwikkeling van nieuwe bedrijfssystemen. Dit is momenteel zeker niet over de gehele linie van onderzoek het geval: het onderzoek naar arbeid staat min of meer los van dat naar nieuwe bedrijfssystemen. Ook worden de resultaten van gereed onderzoek vaak nog niet integraal gebruikt.
 - Niet alle ontwikkelingen en problemen vereisen nieuwe kennis ten behoeve van de oplossing ervan. Bij diverse (deel)probleemgebieden (o.a. ondernemerschap, personeelsmanagement, psychische belasting) dient een kritische analyse te worden gemaakt in hoeverre huidige kennis (en bij wie) volstaat in het aanreiken en implementeren van oplossingen. Op die wijze kan tevens helder worden aangereikt wat de meerwaarde van onderzoek is in de oplossing van het probleem.

Bijlage I Resultaten workshop veehouderij

Tijdens de workshops zijn zeven vragen gesteld aan de deelnemers. Hieronder vindt u de antwoorden. De workshop is ingeleid door Sierk Spoelstra, programmaleider van onderzoeksprogramma Verantwoorde Veehouderij.

1. *Wat zijn algemene trends die naar alle waarschijnlijkheid plaats zullen vinden?*

- Twee grote trends:
 - internationaal: wereldmarkt en concurrentie
 - er is in Nederland geen plattelandscultuur meer, maar een stadscultuur
- Het contact tussen mens en dier verloopt via de stad. Gevolg: er is geen uniforme oplossing, dat past niet meer. Het geheel is te complex, daarom zijn er systeeminnovaties.
- Een nieuwe tak van onderzoek: variaties creëren, variatie zoeken en aanbrengen, b.v. familiestal of zorgboerderij, rondeel en plantage voor de leghennenhouderij.
- Ondernemers zoeken zelf ook naar variatie. Veel van de initiatieven zullen sneuvelen, weinig zullen uiteindelijk standhouden.

2. *Welke trends ziet u op het gebied van arbeid en ondernemerschap?*

- automatisering / informatisering;
- dieren aansturen, je wilt het dier laten doen wat jij wilt (dieren verleiden/ dierbeheersing/ diermanagement);
- schaalvergroting (ander management/ vertrouwen in ondernemer, meer uitbesteding)
- ziekteverzuim personeel;
- toenemende mentale belasting, b.v. door schaalvergroting;
- toenemende complexiteit van het ondernemerschap, dit leidt tot stress;
- psychische problematiek, overgang van boer zijn naar ondernemer;
- veiligheidsrisico's i.v.m. taalbeheersing buitenlanders;
- schaalverkleining, b.v. nieuwe initiatieven, verbreding, individualisering;
- afhankelijkheid, van keten, machines, personeel, bank. Dit leidt tot psychische belasting;
- verticaal integreren, andere activiteiten integreren op het bedrijf, b.v. opslag of verwerking producten;
- minder kopieergedrag.

3. *Wat zijn voor u hierbij de uitdagingen?*

- Uitdaging bij automatisering / informatisering
 - over veel informatie beschikken (snel en onafhankelijk);
 - omgaan met veranderingen;
 - minder lichamelijke belasting.
- Uitdaging bij schaalvergroting
 - automatisering als hulpmiddel;
 - ondersteuning ($1 + 1 = 3$);
 - beter organiseren, meer samenwerken;
 - competentie management, instroom ander personeel;
 - verbreding van activiteiten;
 - minder lichamelijke belasting.
- Uitdaging bij toenemende complexiteit ondernemerschap
 - beroep op creativiteit;

- meer uitdaging;
- minder fysieke belasting, meer variatie in het werk;
- verbreding van activiteiten.
- Uitdaging bij psychische problematiek
 - van fysieke naar mentale belasting, maar dit is gelukkig minder zwaar.
- Uitdaging bij schaalverkleining
 - verbreding van activiteiten;
 - omgaan met veranderingen;
 - geen pasklaar antwoord op vragen of problemen.

4. *Welke bedreigingen ziet u? Kunnen deze bedreigingen omgezet worden in kansen?*

- Bedreiging bij automatisering / informatisering
 - niet kunnen bijhouden van snelle ontwikkelingen;
 - verzuipen in overflow van eisen en data-aanbod;
 - eentonige functies;
 - meer psychische belasting.
- Bedreiging bij schaalvergroting
 - minder mogelijkheden om vragen te bespreken;
 - de vraag: ben ik wel een goede ondernemer;
 - werkdruk, financiële intensivering;
 - boeren en bedrijfsleven geen verschil meer;
 - meer fysiek werk, minder standaard werk;
 - meer psychische belasting.
- Bedreiging bij toenemende complexiteit ondernemerschap
 - boeren willen / kunnen niet mee;
 - afzondering, isolement, vastlopen.
- Bedreiging bij psychische problematiek
 - van fysieke naar mentale belasting, heeft men wel deze capaciteit.
- Bedreiging bij schaalverkleining
 - Individualisering van arbeidsproblematiek.

5. *Welke activiteiten/processen zijn nodig om de uitdagingen te realiseren (en eventueel bedreigingen te minimaliseren)?*

- Voor de veehouderij moet de nadruk meer liggen op psychische belasting. Sommige vragen zijn nog onbeantwoord: Wat is psychische belasting voor een ondernemer? Welke factoren leiden tot psychische belasting? Het kan ook zijn dat een aanpak zonder kennisvergroting werkt: durf er met elkaar over te praten; ondernemer ondersteunen om te overleven b.v. via cursussen; geen onderzoek naar, maar oplossingen voor psychische belasting. Opleiding psychische belasting: kijk naar andere sectoren, bijvoorbeeld MKB en leer ervan; transitie van kennis. Hierbij niet alleen de boer, maar ook de boerin, het gezin en eventueel de werknemers meenemen bij aanpak van het probleem van psychische belasting. Bovendien de beleidsmensen bewust maken van de negatieve invloed a.d.h.v. wet- en regelgeving. Een organisatiemodel voor de landbouw opzetten bijvoorbeeld aan de hand van model van ZZP'ers in de bouw (over uitbesteding van taken). Dit neemt psychische belasting weg;
- Werkverdeling bij schaalvergroting moet niet leiden tot meer fysieke belasting;
- Bij nieuwe systemen moet continu de consequenties voor arbeid meegenomen worden. Op zoek naar interactieve vormen van probleemoplossingen op veehouderij bedrijven. Wel hierbij het onderzoek dicht bij de werkvloer / boer houden;

- Cursussen om ondernemerschap te professionaliseren, organiseren en uitbesteding. Hierdoor gaat de ondernemer zich specialiseren. Valkuil: eentonigheid. Modellen van het MKB gebruiken m.b.t. taakverdeling: welke modellen uit b.v. MKB is het best toepasbaar in de agrarische sector? Boer moet ondernemer worden: boer hiervan bewust maken en andere bedrijfsvoering nodig. Met de boer aan de slag via cursussen/ kennisoverdracht, actie op de werkvloer. Tevens cursussen voor boerinnen.

6. *Hebben we voldoende kennis/ en/of is de kennis aanwezig op de juiste plek?*

- Dit is tijdens de workshop niet aan de orde geweest.

7. *Welke onderzoeksthema's volgen hieruit?*

(Indirect aan de orde geweest in vraag 5 en af te leiden uit de antwoorden bij vraag 5:)

- Organisatiemodel voor de landbouw: opzetten van een model, bijvoorbeeld aan de hand van ZZP'ers in de bouw, over uitbesteding van taken. Dit zal psychische belasting verminderen;
- Cursussen ontwikkelen, gericht op het ondersteunen en het professionaliseren van ondernemers;
- De consequenties voor arbeid bij nieuwe systemen (systeeminnovaties) standaard meenemen in nieuw onderzoek;
- Vier interactieve vormen van probleemoplossingen op veehouderijbedrijven.